

**«РОМАН ШУХЕВИЧ У ДОКУМЕНТАХ
РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ
(1940-1950)» / ЗА РЕД. В. СЕРГІЙЧУКА — К.,
2007. — Т. 1 — С. 640; Т. 2. — С. 584.**

Крига скресла. Так обнадійливо хотілося б розпочати цю рецензію. Річ у тому, що дедалі частіше стали з'являтися книжки із грифом Галузевого державного архіву Служби безпеки України. Уже вишло кілька збірників, присвячених Голодомору, публікуються матеріали про боротьбу з повстанським рухом.

Тенденцію до розсекречення таємних документів підтверджує і поява книги «Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940-1950)». Уперше за багато років історики змогли побачити унікальні документи карально-репресивної системи, що стосуються життя та діяльності Головного командира УПА. Адже ті науковці, яким раніше випадала нагода попрацювати в архіві СБУ, дуже добре пам'ятають традиційні відмовки його працівників: «Матеріалів про Шухевича немає». Тепер їх маємо — видані у двох солідних томах. А серед упорядників — працівники архіву (зокрема директор Сергій Богунов і його заступник Сергій Кокін) та «цивільний» історик Володимир Сергійчук, який є редактором двотомника.

Обидва томи розпочинаються статтею професора Сергійчука «Прометей українського здвигу». Очевидно, її автор ставив перед собою завдання дати читачам загальну інформацію про Романа Шухевича. При цьому він використав і відомі джерела, і матеріали, що вперше друкуються в цьому виданні. На жаль, вступ не містить, на нашу думку, найважливішого — аналізу опублікованих у книзі матеріалів. Напевно, цю його частину мали напрацювати власне співробітники архіву, вказавши, як готувалися документи, якими взагалі були засади діловодства в НКВД-МГБ, зокрема охарактеризувати види документів (довідки, доповідні записки, оперативні дані). Варто було б наголосити на специфіці такого історичного джерела, як протоколи допитів, котрі становлять значну частину книги; детальніше зупинитися на особливостях формування неодноразово

згадуваної в опублікованих документах агентурної справи «Берлога», вказати на подальшу долю інших документів із неї. Зрештою, подати повні назви фондів та справ, згаданих у книзі, адже більшість із них досі недоступні для істориків, тож їхні цифрові позначення нічого їм не говорять.

Слід наголосити, що книга вводить в історичний обіг справді великий масив матеріалів — тут опубліковано 214 документів. Проте структура збірника не зовсім вдала. Упорядники використали хронологічний підхід, і це призвело до того, що окремі сюжети перериваються лише тому, що документи, які їх продовжують, датовані пізнішим часом. Очевидно, варто було б застосувати проблемно-хронологічний метод упорядкування, який допоміг би уникнути таких хиб.

Сумнів викликає і доцільність включати у збірник деякі з уже опублікованих матеріалів. Навряд чи варто було передруковувати такі загальновідомі документи, як «Універсал УГВР», звернення Головного командира УПА до повстанців. Тим паче що ці документи не відповідають назві та концепції збірника, який повинен містити матеріали радянських спецслужб, а не підпілля. До речі, «невідповідними» є досить велика кількість опублікованих матеріалів, частина з них (особливо це стосується першого тому) взагалі мають доволі далекий стосунок до особистості Романа Шухевича. Щоправда вихід за рамки, визначені темою збірника, до певної міри виправданий: невідомо, чи і коли ще трапиться нагода опублікувати ці унікальні документи. А серед них — дуже цікаві матеріали про боротьбу органів держбезпеки з націоналістичним підпіллям у 1939—1941 рр., про долю рідних та близьких Романа Шухевича.

Безпосередньо на постаті Головного командира УПА сфокусовано другий том збірника. Він дає чудову можливість прослідкувати, як керівництво каральних органів СРСР цілеспрямовано накопичувало вкрай цінні для себе відомості про Романа Шухевича, готувало операції з його виявлення і захоплення. Матеріали детально відображають перебіг останньої чекістсько-військової операції проти командира УПА, що відбулася 5 березня 1950 р. На жаль, докладний опис обставин загибелі Шухевича не містить жодної інформації про подальшу долю його тіла, а отже це питання залишається відкритим. Відкритими залишаються й інші питання, на які опубліковані документи могли б відповісти, якби в них не було

зроблено купюр. До прикладу, замість прізвища, агентки, яка підступно вивідала в Дарії Гусяк інформацію про місце перебування Шухевича, у тексті поставлено сором'язливі три крапки. На жаль, спецслужба української держави вважає за потрібне приховувати імена агентів, які працювали на державу-окупанта.

У книзі відчутно бракує ілюстративного матеріалу, дарма що в ГДА СБ України є чудова колекція фотографій і самого Головного командира УПА, і його соратників, причому значна частина цих світлин ніколи не публікувалася. Чому їх не вміщено у виданні, залишається загадкою.

Та попри всі висловлені зауваження рецензована книга є капітальним джерельним збірником, без якого не обійдуться наступні покоління істориків, що досліджуватимуть життя та діяльність Романа Шухевича. Сподіваємося, справа публікації документів архіву СБУ на цьому не завершиться і вже незабаром ми матимемо аналогічні збірники про Петра Федуна, Романа Кравчука, Василя Кука та інших керівників повстанського руху.